

DE "AFFAIRE von BULOW" IN HET CAMP de BRUGES (27 BRUMAIRE AN XII - 14 FRIMAIRE AN XII), OF DE TRAGISCHE AFLOOP VAN EEN JAMES BOND-STORY AVANT LA LETTRE⁽¹⁾

door Frank RYON

INLEIDING

In het kader van een studie in opdracht van de Oostendse vzw *Fort Napoleon* over de gelijknamige vesting gelegen in het duinengebied ten oosten van de havengeul, werden we m.b.t. de voorgeschiedenis ervan geconfronteerd met het gegeven van het *Camp de Bruges*. Dit was een onderdeel van een reusachtige Napoleontische expeditiemacht tegen Engeland (het zgn. *Camp de Boulogne*)⁽²⁾, dat in de periode 1803-1805 gelegerd was in barakkenkampen te Oostende en te Duinkerken, en vanuit het hoofdkwartier in Brugge geleid werd door de bekwame en energieke divisie-generaal en later maarschalk DAVOUT⁽³⁾.

Dat de invasie tegen Engeland uiteindelijk niet is doorgedaan, was niet te wijten aan een gebrek aan inzet of middelen van de betrokken soldaten, maar werd veroorzaakt door een gewijzigde politico-militaire situatie op het Europese vasteland, waardoor Napoleon, Eerste Consul en later Keizer der Fransen, zich gedwongen zag zijn strategie te veranderen en de oorlogsinspanning naar andere fronten, i.c. de Rijnstreek, te verleggen. De slag bij Austerlitz (2 november 1805), waar DAVOUT zich met zijn uitstekend getrainde manschappen van o.a. het gewezen *Camp de Bruges* bijzonder zou onderscheiden, mag misschien dan toch een bekroning op zijn werk genoemd worden.

Het spreekt vanzelf dat een onderneming van dergelijk formaat niet onopgemerkt kon voorbijgaan, en dat het beoogde aanvalsdoel en ergo virtueel slachtoffer alles in het werk stelde om te proberen, hetzij rechtstreeks via militair-preventieve interventies hetzij via de meest uiteenlopende vormen van spionage, ofwel de agressor nog tijdens diens voorbereidingen een dodelijk klap toe te brengen ofwel zich aan de hand van verzamelde inlichtingen zo goed mogelijk op wat komen zou voor te bereiden. In concreto zou het ook hier niet anders zijn, in die zin dat Engeland enerzijds de Frans-Belgische kusten met waarachtig piraten-élan afschuimde en anderdeels niet aarzelde agenten uit te sturen om in het hol van de leeuw vitale informatie te verzamelen. Hoe de vork in dit welomschreven geval hier precies aan de steel zat, vernemen we uit een aantal brieven van DAVOUT gericht aan Napoleon die in het reeds geciteerde werk van DE MAZADE zijn opgenomen.

DE von BULOW-STORY

1. Brief aan de Eerste Consul van 27 Brumaire An XII (19 november 1803)⁽⁴⁾

In dit schrijven maakt DAVOUT melding van de arrestatie van een zekere baron von BÜLOW, die naar eigen zeggen gewezen marine-luitenant in Russische dienst was, maar zich sedert een zeven- of achttal jaren in Berlijn had teruggetrokken. Op 21 Brumaire An XII (13 november 1803) was hij omstreeks de middag in Oostende aangekomen, en tegen 14.00 uur begaf hij zich naar het legerkamp van het 21ste regiment, waar hij in een aantal soldatenbarakken binnenging en allerlei vragen stelde omtrent de omvang van de troepenmacht, de aanwezige voorwaarden, de soldij, enz. Een

sergeant vond dit alles toch maar verdacht en verwittigde de luitenant-kolonel met weekdienst, die prompt het bevel gaf betrokkene aan te houden, wat gebeurde in de barak van een niet nader genoemde onderluitenant. DAVOUT, toevallig zelf in het kamp aanwezig, werd eveneens op de hoogte gebracht, en liet von BÜLOW opsluiten. Omstreeks 20.00 uur 's avonds ontving DAVOUT een brief van de gevangene, vergezeld van een paspoort afgeleverd door de Russische ambassadeur in Berlijn en aldaar op 6 Vendémiaire An XI (28 september 1802) gevisieerd door de Franse zaakgelastigde LAFOREST⁽⁵⁾. Hierop werd hij op last van DAVOUT voor ondervraging naar de herberg gebracht waar hij zich na aankomst in Oostende begeven had⁽⁶⁾. Na confrontatie met een wachmeester en een gendarm besloot men zijn papieren eens grondig uit te pluizen, wat met dusdanige verwarring gepaard ging dat von BÜLOW er in slaagde enkele documenten te verdonkeremanen. Hoe dan ook, uit het gevondene bleek dat hij een doodgewone burger was, maar toch in het bezit van de niet onaardige som van 500 gouden Lodewijksmunten. Een door een bankier afgeleverd betalingsbewijs toonde bovendien aan dat hij via bemiddeling van een zekere baron... 1.600 francs had ontvangen. Verder werden nog een blank wapen en een paar tweeschotspistolen met munitie in zijn bagage aangetroffen. Zowel in het kamp als in de herberg bracht hij het gesprek enkele keren op Napoleon, die hij bestempelde als *"de kleine korporaal die boven het hoofd van Moreau is gesprongen, voorwaar een situatie die niet lang meer zal duren"*⁽⁷⁾. Elke beschuldiging van spionage loochende hij, maar bekende wel het vroeger te zijn geweest, met uitleg van het hoe en waarom ter zake.

Von BÜLOW was vergezeld van een dienaar die hij verklaarde in Frankfurt te hebben aangeworven, maar de persoon in kwestie zegde dat dit in Keulen gebeurde, waar zijn opdrachtgever hem vroeg of hij bereid was om voor de Engelsen te werken. De man zou enkel hebben ingestemd von BÜLOW naar Oostende te volgen. Verder zegde hij apotheker van opleiding te zijn, die door omstandigheden gedwongen het beroep van dienaar uitoefende. Voor alle zekerheid werd hij in Brugge op secreet gesteld met het oog op verdere ondervraging, wat von BÜLOW ernstige zorgen scheen te baren.

Verdachte was blijkbaar niet afkering van een glaasje alcohol, en in min of meer benevelde toestand luchtte hij gaarne zijn gemoed. Aldus kwam men te weten dat hij in Rusland een jarenlange veroordeling had opgelopen, en dat hij tijdens die periode gehuwd was. Hij liet zich echter scheiden, en hertrouwde met een vrouw die op dat ogenblik in Frankfurt verbleef. Zij had hem een brief gedateerd op 28 oktober 1803⁽⁸⁾ die hij in Brussel ontving, en na een klaagzang hoe zeer ze hem wel miste besloot ze : *"Maar ik wil ophouden met zuchten en klagen, want deze scheiding moet bijdragen tot ons geluk en zorgen dat zij die na ons komen tijden van voorspoed en niet van vernedering zullen beleven"*. Uit deze in het Duits geschreven brief bleek duidelijk dat de vrouw van zijn doen en laten op de hoogte was.

Von BÜLOW begon de ernst van de situatie in te zien, en probeerde de gendarm die hem bewaakte om te kopen met 13 gouden Lodewijksmunten als deze 2 brieven wilde versturen, één naar zijn echtgenote en één naar een zekere ambassadeur MARKOFF⁽⁹⁾. De gendarm speelde het spel zogezegd mee, maar von BÜLOW was toch in die mate achterdochtig, dat hij voor alle zekerheid voor dezelfde opdracht een gouden tabaksdooz ter waarde van ongeveer 25 gouden Lodewijksmunten aan eskadronschef FLORAINVILLE gaf, die eveneens

veinsde akkoord te gaan maar alles aan zijn chefs ging overdragen. Hierop gaf DAVOUT het order om alle omkoopgiften ogenschijnlijk te aanvaarden en mee te spelen, op voorwaarde natuurlijk van bekendmaking aan de legerleiding.

Voor alle zekerheid liet DAVOUT von BÜLOW in een aparte kamer in de herberg opsluiten en visueel bewaken door enkele gendarmen. Tijdens een ondervraging dreigde de generaal streng te zullen optreden indien de beklaagde volhardde in zijn stilzwijgen, maar even later gooide hij het over een andere boeg, en bood hij hem het driedubbele van het bedrag dat hij van zijn opdrachtgevers had ontvangen in ruil voor volledige bekentenissen en toekomstige medewerking. Von BÜLOW scheen enkele ogenblikken te aarzelen, maar verklaarde dan dat hij als een man van eer op het voorstel niet kon ingaan. Hierop werd hij terug naar zijn kamer gebracht, met de goede raad om alles nog een te overdenken. Tijdens de ondervraging probeerde hij tevergeefs de begeleidende gendarm over te halen hem te laten ontsnappen, en dat in ruil voor al het geld dat hij in bezit had.

Von BÜLOW gaf echter de moed niet op, en tijdens de nacht nodigde hij de twee bewakende gendarmes uit samen met hem enkele glazen punch te drinken. Dit bleef evenwel minder onschuldig dan gedacht, want beide mannen voelden zich misselijk worden en konden ternauwernood alarm slaan. Uit een latere analyse bleek een flinke dosis slaapverwekkende opium in de punch vermengd te zijn... Tengevolge van zoveel listigheid rekwisitioneerde DAVOUT een leegstaande woning, waar de verdachte werd ondergebracht met het consigne van een absoluut communicatieverbod.

Verder vernemen we nog dat von BÜLOW zowel de Duitse, Latijnse als Russische taal spreekt, en dat zijn bediende verklaarde dat zijn meester in Engeland had gewerkt en derhalve ook deze taal machtig was. Dit werd echter door von BÜLOW ontkent, met de bewering dat hij ternauwernood enkele woorden Engels verstond.

Hoe dan ook, alles betreffende deze zaak werd nauwgezet bijgehouden, en zou aan Napoleon worden voorgelegd wanneer deze het kamp kwam bezoeken.

2. Brief aan de Eerste Consul van 5 Frimaire An XII (27 november 1803)⁽¹⁰⁾

Tijdens een inspectiebezoek aan Gent ontving DAVOUT twee brieven, één van Napoleon gedateerd op 1 Frimaire (23 november) en één van de voorzitter van de rechtbank gedateerd op 3 Frimaire (25 november); beide brieven hielden verband met de "affaire von Bülow".

Uit het schrijven van Napoleon bleek dat de Eerste Consul de zaak belangrijk genoeg achtte om er zich persoonlijk, zij het niet in situ, mee bezig te houden. Hij beval DAVOUT de gevange niet langer in de herberg in verzekerde bewaring te houden, maar wel degelijk in een cel op eenzame opsluiting te plaatsen. Verder moest een speciale commissie van 5 officieren binnen de 24 uur von BÜLOW als spion veroordelen en hem vervolgens voor het vuurpeloton brengen: "*Cet exemple est nécessaire, nos côtes sont inondées de ces misérables*"⁽¹¹⁾. Over een dergelijk bevel werd destijds niet gediscussieerd, en DAVOUT antwoordde dan ook dat de vijfschaar zal worden ingesteld en dat men de spion binnen de 8 dagen zou laten

fusilleren, tenzij hij van Napoleon ter zake een tegenbericht mocht ontvangen.

3. Brief aan de Eerste Consul van 7 Frimaire An XII (29 november 1803)⁽¹²⁾

We vernemen dat alle in de bagage van von BÜLOW aangetroffen dokumenten aan de rechtbank werden overgemaakt.

In de loop van de voormiddag liet DAVOUT von BÜLOW bij zich ontbieden, en laatst genoemde was vast besloten te sterven als "*un homme de caractère*". Op vraag van de voorzitter van voormelde rechtbank was DAVOUT er in geslaagd hem een brief aan zijn echtgenote te laten schrijven, waarin geen melding werd gemaakt van zijn arrestatie. Op deze manier hoopte men meer licht op de zaak te werpen. Het paar Engelse tweeschotspistolen, dat naar DAVOUT's inzicht bestemd was om daadwerkelijk te gebruiken, een mening die hem samen met de karaktervastheid van de beklaagde overtuigde van het feit dat men hier werkelijk met een spion te doen had, werd aan Napoleon toegestuurd.

Binnen 5 dagen zou men vonnis voltrekken, indien geen tegenbevel ontvangen werd.

4. Brief aan de Eerste Consul van 14 Frimaire An XII (6 december 1803)⁽¹³⁾

Het doek over de tragedie is gevallen. In de loop van de voormiddag ontving von BÜLOW het bezoek van een geestelijke, zoals hij zelf had gevraagd, maar toen deze op het verzoek om enkele brieven te schrijven en te verzenden niet wilde ingaan, weigerde de veroordeelde alle spirituele bijstand, waarop de biechtvader de cel verliet en zich voor iedereen zichtbaar met de gendarmen ging vermaken.

Een weinig later verscheen von BÜLOW dan voor het executiepeloton, waar hij de dood vond onder grote belangstelling van de Oostendse bevolking.

Zijn geldelijke bezittingen werden onder de gendarmen verdeeld, deels als tegemoetkoming in de bijzondere kosten die hun specifieke opdracht vereiste, deels als aanmoediging om ook in de toekomst nauwlettend naar spionnen te blijven uitkijken.

BESLUIT

De "affaire von BÜLOW" is meer dan een tragische anecdote uit de geschiedenis van het *Camp de Bruges*. Het is een zoveelste bewijs van de meedogenloze logica van de oorlogsvoering, waarbij men vijandelijke verzamelaars van inlichtingen eerst probeert over te halen om van kamp te veranderen, en, wanneer dat niet lukt, deze mensen in koelen bloede gaat elimineren.

Het is ook het verhaal van een man die, voor zover uit het bronnenmateriaal valt op te maken, uit hoofde van een bepaalde overtuiging een uiterst riskante opdracht heeft aanvaard, en oog in oog met de dood getuigde van bijzondere karaktervastheid. In dit licht mag de bemerking van DAVOUT, zelf een man van eer, beschouwd worden als een postuum eerbewijs : "*Il a été à la mort avec fermeté*".

NOTA'S

- (1) Mijn welgemeende dank gaat uit naar dhr. Freddy HUBRECHTSEN, die mij een kopie van het dagboek van maarschalk DAVOUT te hand stelde.
- (2) Men consultere ter zake o.a. BOULOGNE, (camp de), in Dictionnaire Napoléon, Parijs, 1989, pp. 275-276, met aanvullende bibliografie.
- (3) Voor biografische gegevens over deze bijzonder interessante figuur leze men o. a. Ch. DE MAZADE, Correspondance du Maréchal Davout, Prince d'Eckmühl. Ses commandements, son ministère, 1801-1815. Avec introduction et notes. Tome I, Parijs, 1885, pp. I-LII, en DAVOUT ou D'AVOUT (Louis-Nicholas, duc d'Auerstaedt, prince d'Eckmühl, 1770-1823, maréchal, in Dict. Nap., pp. 574-577.
- (4) Ch. DE MAZADE, o.c., pp. 28-31.
- (5) Men leze over deze topdiplomaat o.a. : LAFOREST (Antoine-René-Charles-Mathurin, comte de), in Dict. Nap., p. 1019.
- (6) Het kan op het eerste zicht eigenaardig lijken dat de ondervraging niet in het kamp zelf plaatsvond, maar het was de bedoeling von Bülow te confronteren met een aantal uitspraken gedaan tegen herbergbezoekers en met in zijn bagage te vinden verdachte documenten.
- (7) Het betreft hier de Franse generaal MOREAU, briljant strateeg en tegenstrever van Napoleon. Na een proces in 1804 wegens verdenking van complot tegen de Keizer week hij uit naar Amerika, om in 1813 op verzoek van Rusland aan de strijd tegen Napoleon deel te nemen, waarin hij stierf na zware verwondingen opgelopen tijdens het Dresdenoffensief in de nacht van 1 op 2 september (zie o.a. MOREAU (Jean-Victor), 1763-1813, général, in Dict. Nap., pp. 1198-1199).
- (8) De tekst dateert hier uitzonderlijk in Gregoriaanse en niet in revolutionaire tijdrekening.
- (9) Deze figuur is een volslagen onbekende.
- (10) Ch. DE MAZADE, o.c., pp. 34-35.
- (11) Correspondance de Napoléon, IX, p. 103.
- (12) Ch. DE MAZADE, o.c., p. 35.
- (13) Ch. DE MAZADE, o.c., pp. 36-37.

DE GILDE VIERT

ZEVENDE VOLKSZANGFEEST

VAN DE WIEG TOT AAN HET GRAF

Op vrijdag 10 november organiseert de Confrerie van 't Vynckx- en Woutermansambacht, samen met Ocarina, het blokfluitensemble van het Jeugd muziekatelier en het koor Corina met de medewerking van Marnixring Oostende Kustland, in de Cappelrie in Bredene, haar traditionele Volkszangfeest.

We starten om 20 u (deuren open om 19.30 u). Gratis toegang